

DEPOZITUL DE CELTURI DE LA SÎNTIMREU

de
IOAN EMODI

Depozitul de celturi prezentat mai jos a fost descoperit în comuna Sîntimreu, județul Bihor, la nord de Oradea, în anul 1919. Amănunte privind împrejurările descoperirii nu cunoaștem, s-a afirmat doar că a fost găsit într-o vie, din cele zece celturi ce constituiau depozitul păstrându-se nouă bucăți. Faptul că piesele sînt relativ de același tip, că în general au aceeași stare de conservare și că pe suprafața fiecărui celt se pot observa și mici pete de rugină de aceeași nuanță, ne face să nu ne îndoim asupra unității depozitului.

Descriere

Celturile din acest depozit au dimensiuni reduse, sînt puțin masive. Toate au gura de înmănușare ovală, tăișul tuturora este curbat, iar secțiunea toartelor rombică. Piesele nr. 4 și 6 au ciocul de turnare pe muchia găurii de înmănușare, celelalte pe partea superioară a toartei. În toate cazurile liniile de turnare sînt ciocănite și tocite. Depozitul nu conține nici două piese cu mărime și ornamentație identică.

1. Celt (planșa I/1) cu corp echilibrat, tăișul curbat, dar îndreptat ulterior, toarta relativ mare, ornamentat cu trei nervuri orizontale sub bordura găurii de înmănușare, acoperit cu pete de crustă calcaroasă, pete de rugină verzuie, pe alocuri zgrunțuroasă, luciu metalic.

Greutatea: 141 g, lungime: 8 cm.

2. Celt (pl. I/2) cu corp foarte scund, tăiș ușor curbat, toartă mică, ornamentat cu două nervuri orizontale sub bordură, cu luciu metalic, acoperit parțial cu o crustă calcaroasă și pete de rugină verde. Lîngă muchia laterală se află o mică gaură, probabil defect de turnare și nu un orificiu pentru un cui de fixare.

Greutate: 98 g, lungimea: 6,2 cm.

3. Celt (pl. I/3) cu corp foarte scund, tăiş puternic curbat, toarta mică, ornamentat cu patru nervuri orizontale, acoperit integral de o patină nobilă verde.

Greutatea: 84 g, lungimea: 6,4 cm.

4. Celt (pl. I/4) cu corp scund, dar lat și masiv, tăiş curbat, toarta îndoită din vechime, ornamentat cu două nervuri orizontale sub bordură și două nervuri pe marginile laterale ale fețelor, are un luciu metalic și este acoperit cu pete de rugină verde și pete de crustă calcaroasă.

Greutatea: 168 g, lungimea: 8 cm.

5. Celt (pl. I/5) cu corp scund, tăiş puternic curbat, toarta mică, bordura găurii de înmănușare fisurată, ornamentată cu o nervură verticală lângă marginea feței, pe o față acoperită integral de o patină nobilă verde deschisă, pe cealaltă față parțial de o patină verde închisă și mici pete de crustă calcaroasă.

Greutatea: 130 g, lungimea: 7,2 cm.

6. Celt (pl. I/6) cu corp lung, tăiş ușor curbat, toartă mare, ornamentat cu două nervuri orizontale și un grup de nervuri verticale din care două formează la mijloc un Y, acoperit în mare parte de o crustă calcaroasă și câteva mici pete de rugină verde.

Greutatea: 182 g, lungimea: 9,5 cm.

7. Celt (pl. I/7) cu corp foarte scund, tăiş ușor curbat, toarta îndoită din vechime, forma ornamentului ca și la celtul precedent, dar obținut prin adâncirea zonelor dintre liniile late ale decorului, acoperit integral de aceeași patină nobilă verde ca piesa nr. 3.

Greutatea: 110 g, lungimea: 6,7 cm.

8. Celt (pl. I/8) cu corp scund, tăiş lat și ușor curbat, toarta ruptă din vechime, ornamentat cu o nervură orizontală sub care se află același decor ca la celtul precedent, nervurile fiind însă mai curbate și înguste. Valvele tiparului au fost suprapuse puțin deplasat, iar decorul celor două fețe este puțin diferit. O față este acoperită parțial de o patină verde albastruie deschisă și mici pete de crustă calcaroasă și rugină, iar pe cealaltă parte de o crustă calcaroasă.

Greutatea: 132 g, lungimea: 7,5 cm.

9. Celt (pl. I/9) cu corp zvelt, tăiş ușor curbat și colțul muchiei știrbit din vechime, toarta puțin îndoită, ornamentat cu două nervuri orizontale și patru nervuri verticale ce se sprijină pe muchia laturii superioare a feței tăişului, acoperit pe o față de pete de crustă calcaroasă iar pe cealaltă de pete de patină verde albastruie închisă.

Greutatea: 150 g, lungimea: 8 cm.

Analogii și datare

De la bun început trebuie să precizăm că pentru majoritatea pieselor din depozit nu am găsit analogii perfecte. Patru din piese se încadrează în tipul de celturi transilvănene. Vom încerca totuși o încadrare a depozitului pe baza decorurilor de pe ele.

Piesa nr. 1 face parte din categoria celturilor de tip transilvănean, varianta principală C, subvarianta C 9, după clasificarea făcută de M. Rusu¹. Analogii bune găsim în depozitele datate în Hallstatt B1 și B2, de la Țelna², Suatu³, respectiv Singeorgiu de Pădure⁴.

Celtul nr. 2 aparține subvariantei C 10, cu analogii din aceeași perioadă: Calfa (Sîmbăta Nouă)⁵, Tîrgu-Mureș⁶, Noul Săsesc⁷ respectiv Borșa⁸, Singeorgiu de Pădure⁹.

Tot variantei amintite îi aparține și piesa nr. 3, dar nu se cunosc celturi care să aibe o nervură orizontală subțire în locul manșonului lat de pe bordura găurii de înmănușare.

Deși celturi cu marginile laterale ale fețelor curbate spre interior (aripioare) și uneori accentuate de cite o nervură reliefată, ca celtul nr. 4, se cunosc din diferite perioade: Mișca¹⁰, (BrD), Berkesz-Csonkás-dülő (R.P.U.)¹¹, Șpălnaca II, Gușterița II, Finațe (HaA), Arad II¹², Singeorgiu de Pădure (HaB)¹³, nu se cunoaște o piesă întrutotul identică cu acest celt. Nervurile orizontale de sub manșon apar însă în Hallstatt B. După cum se știe celturile au gaura de înmănușare marcată de un manșon lat. Acesta avea rolul de a feri gura celtului de fisurare (ca și celtul nr. 5) în cazul executării unor lovituri prea puternice sau introducerii forțate a unei cozi prea groase. Piesa nr. 4, ca și cea de la nr. 9, au pe muchiile găurilor, deasupra manșonului lat, încă o nervură subțire. Prezența acestora se explică, credem, prin trasarea lor ulterioară pe valvele unor tipare folosite, cu scopul probabil de a lungi tubul pentru o mai bună fixare a celtului pe mîner. Acest lucru, indică refolosirea tiparelor și totodată, probabil, o confecționare a acestor două celturi într-un moment ceva mai tîrziu a perioadei propuse.

Modelul piesei nr. 5 este tot varianta C a celturilor transilvănene: Arcuș (BrD), Aiud, Șpălnaca II, (HaA), Cetea (HaB₁)¹⁴, Singeorgiul de Pădure¹⁵ (HaB₂). Prin dimensiunile reduse și arcada joasă, el se poate plasa în Hallstatt B₂. Celt identic, care să aibă linia laterală flancată de o nervură verticală ca și în cazul de față, nu am găsit.

Ornamentul principal al celtului nr. 6, nervuri verticale (franjuri) ce formează la mijloc un Y însoțit lateral de cite una sau două nervuri

¹ M. Rusu, *Depozitul de bronzuri de la Balșa, în Sargetia*, IV, 1966, p. 27.

² F. Holste, *Hortlunde Südosteuropas*, Marburg-Lahn, 1953, pl. 34/5.

³ M. Petrescu-Dîmboviță, *Depozitele de bronzuri din România*, Buc. 1977, pl. 322/17.

⁴ M. Roska, *Emlékkönyv Sz N M*, 1929, p. 295, fig. 49/7.

⁵ V. Canarache, *Muzeul de arheologie Constanța* 1961, p. 28, fig. XXI/7.

⁶ Fr. Holste, *op. cit.* tab. 29/3.

⁷ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 313/13.

⁸ *Ibidem*, pl. 342/9.

⁹ M. Roska, *op. cit.* pl. 342/9.

¹⁰ M. Roska, *Repertoriu*, 1942, p. 181, fig. 219/29.

¹¹ T. Kemenczei, *JAME*, 6, 1965, pl. XII/38.

¹² M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 193/22; 148/16, 290/13—15; 296/4.

¹³ M. Roska, *op. cit.* p. 76, fig. 90/6.

¹⁴ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 22/3; 102/1, 2; 193/10, 13; 302/19.

¹⁵ M. Roska, *Emlékkönyv Sz N M*, fig. 49/2.

verticale, este cunoscut în cursul perioadei Hallstatt B din Transilvania: Josani, Boldești¹⁶, Bancu (HaB₁) Săngeorgiu de Pădure¹⁷ (HaB₂), Unguraș (HaB₃)¹⁸. Piesa noastră se deosebește însă prin faptul că nervurile verticale de pe margine sînt plasate chiar pe muchia fețelor.

Pentru celtul nr. 7 sînt valabile observațiile de la celtul nr. 6. Este însă de remarcat că procedeul de obținere a decorului prin adîncirea zonelor dintre liniile late ale ornamentului, ca pe acest celt, este foarte rar întilnit pe teritoriul României și în zonele învecinate, exemplu: Tirgu-Mureș (HaB₂)¹⁹, Balsa (R.P.U.)²⁰.

Același ornament se află și pe celtul nr. 8, franjurile fiind însă mai curbate și pornind de la marginea fețelor celtului. Într-o formă incipientă, mai simplă, motivul apare în HaA₂: Cluj, Zlatna, este frecvent în HaB: Josani, Șpălnaca, Suatu, Șieu II²¹, Sălard (HaB₁)²², Tirgu-Mureș, Tirgu Secuiesc (HaB₂)²³, într-o formă mai apropiată la Bancu²⁴ și Șpălnaca I (HaB₁), respectiv Hida (HaB₂)²⁵, fără ca să găsim însă o analogie perfectă pentru piesa în ansamblu.

Tot din perioada HaB se cunosc piese cu decorul identic cu al celtului nr. 9, unele exemplare din cele citate mai jos reprezentînd analogii apropiate: Josani²⁶, Sălard²⁷, Suatu, Bădeni, (HaB₁), respectiv Delnița²⁸ și Glod (HaB₂)²⁹.

Concluzii

Din cele relatate putem afirma că depozitul de la Sintimreu cuprinde celturi ce au fost folosite la începutul epocii fierului în cursul perioadei Hallstatt B, probabil în partea a doua a ei, făcînd parte din depozitele seriei de celturi Sîngeorgiu de Pădure — Fizeșul Gherlii³⁰.

Celturile prezentate au în general dimensiuni și greutatea reduse, ele fiind destinate unor munci mai fine. De altfel, micșorarea dimensiunilor celturilor a fost o caracteristică generală a Hallstattului, timpuriu. Se remarcă însă piesele nr. 3 și 7 cu greutatea și dimensiuni foarte mici. Acestea au pe toată suprafața o patină nobilă, ce le acoperea deja în momentul depozitării. Ele deci nu au avut un rol utilitar, altfel

¹⁶ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 309/8; 340/3—5.

¹⁷ M. Roska, *op. cit.* fig. 48/7; 49/22.

¹⁸ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 361/14, 15.

¹⁹ *Ibidem*, pl. 355/5.

²⁰ T. Kemenczei, *op. cit.* pl. VIII/98.

²¹ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 288/1; 294/2; 309/3; 325/10; 322/10; 323/2.

²² I. Ordentlich, în *Arheologia Moldovei*, II—III, 1964, p. 477, fig. 1/2.

²³ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 355/2; 355/15.

²⁴ M. Roska, *op. cit.* fig. 48/1.

²⁵ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 325/12, 348/10, 12.

²⁶ *Ibidem*, pl. 309/4.

²⁷ I. Ordentlich, *op. cit.* p. 477, fig. 1/1.

²⁸ M. Petrescu-Dîmboviță, *op. cit.* pl. 322/12; 299/14; 345/5.

²⁹ Fr. Nistor, A. Vulpe, *SCIV* 20, 1969, 2, fig. 4/63.

³⁰ M. Rusu, *Dacia NS*, VII, 1963, p. 194.

patina nobilă nu se putea forma. Această presupunere este întărită și de faptul că ambele celturi au fost turnate fără manșonul de pe muchia găurii de înmănușare. Ele au fost folosite eventual ca mînere ornamentale sau probabil ca semne, insigne distinctive ale unui meșter³¹

Toate celelalte celturi ale depozitului prezintă urme de uzură, fără a fi însă deteriorate, numai o piesă are toarta ruptă, iar tăișul altuia puțin știrbit. Sîntem de părere că depozitul nu a fost destinat returnării, ci ascuns de posesor în împrejurări nefavorabile și necunoscute nouă.

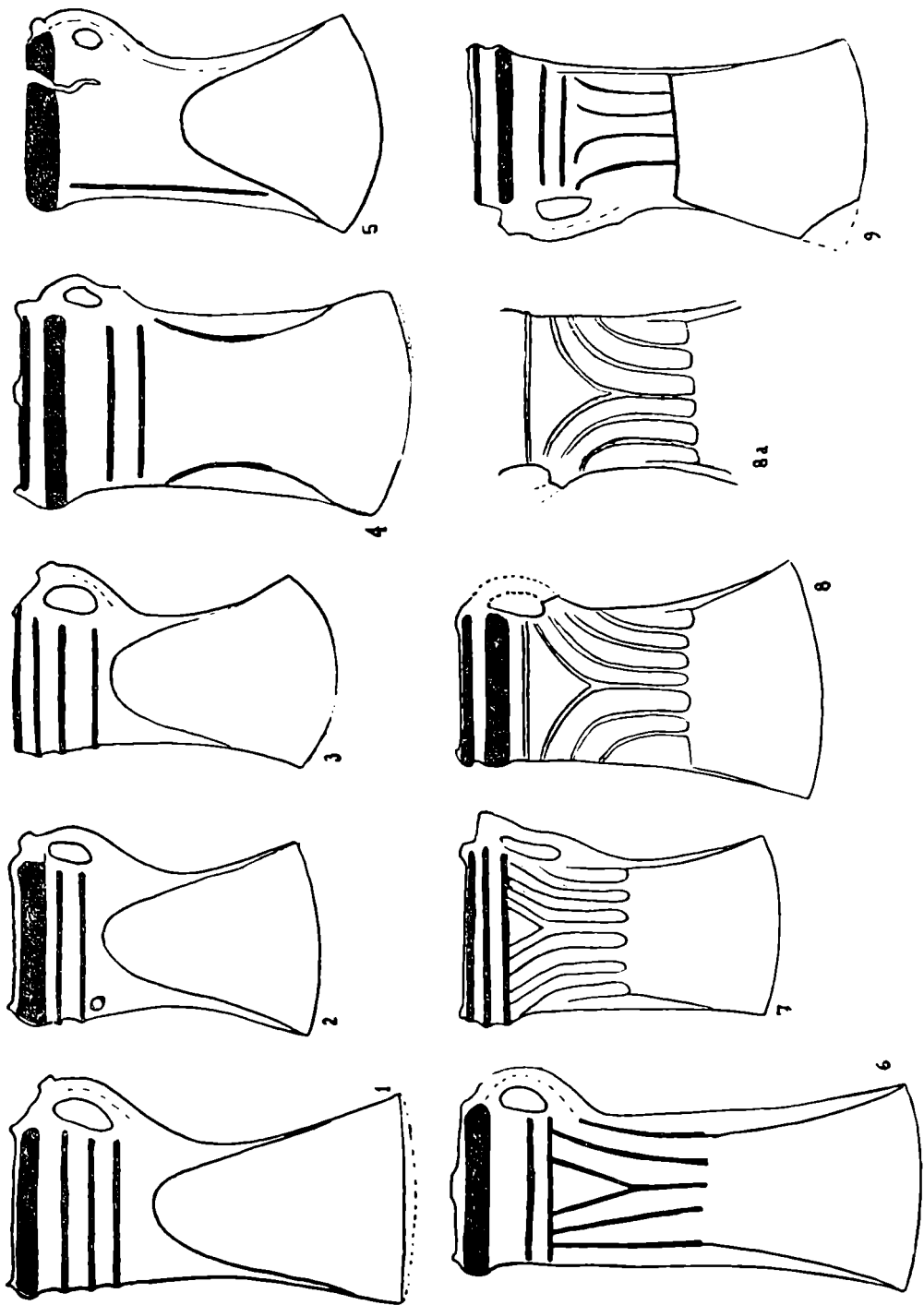
TÜLLENBEILDEPOT von SINTIMREU

(Zusammenfassung)

Das Depot von Sintimreu (Kreis Bihor) war gefunden in 1919 in einem Weingarten. Es gehört des Depotserien „Singeorgiu de Pădure-Fizeșul Gherlii“ Ha B₂ datiert.

Man vermutet das die Beile nr. 3 und 7 mit sehr kleinem Gewicht und ganz mit Patina bedeckt, als Ornamentstiele oder Handwerkerinsignien verwendet wurden.

³¹ A. Mozsolics, *Bronzefunde des Karpatenbeckens*, Budapesta, 1967, p. 108 și *Helaios sántasága, in Orvostörténeti közlemények*, Budapesta, 1977.

PLANȘA I. fig. 1—9 Depozitul de celturi de la Sintimreu